

เทศน์อบรมพระ ณ วัดป่าบ้านตาด

เมื่อวันที่ ๒๐ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๕๖๒

อริยประเพณี

ประเพณีของพระพุทธศาสนาที่พระพุทธเจ้าและพระสงฆ์สาวกท่านดำเนินมา เป็นความละเอียดสุขุมคัมภีรภาพมากในทุกแง่มุมของการปฏิบัติธรรม เป็นที่น่าภูมิใจตามประวัติซึ่งมีในตำรา ที่เราทั้งหลายได้อ่านได้เห็น ซึ่งควรจะยึดเป็นแนวทางอย่างถึงใจ การปฏิบัติก็เริ่มแรกแต่พระพุทธเจ้าเสด็จออกทรงผนวชและบำเพ็ญพระองค์ ล้วนแล้วแต่เป็นวิธีเรียบง่าย ๆ เรียบ ๆ สงบ เพื่อความสงบภายในเป็นลำดับ แม้จะทรงบำเพ็ญผิดทางบ้าง เช่น การทรงอดพระกระยาหารเป็นเวลาหลายวัน ถึง ๔๙ วัน ไม่เสวยพระกระยาหาร แต่สิ่งที่น่าเคารพบูชาอย่างยิ่งก็คือพระอุตสาห์พยายามของพระองค์ ถึงขนาดสลบไสลด้วยความทุกข์ความลำบากในการบำเพ็ญ

เมื่อได้งดจากการทรงอดพระกระยาหารนั้นมาบำเพ็ญทางอานาปานสติ ซึ่งถูกต้องกับหลักสังขารมอันเป็นหลักธรรมชาติ ก็ทรงได้ตรัสรู้ธรรมในคืนวันนั้น การตรัสรู้ธรรมของพระพุทธเจ้า เป็นธรรมชาติหรือเป็นความอัศจรรย์อย่างยิ่งที่โลกทั้งหลายไม่เคยมีเลย ไม่มีผู้ใดที่จะประพาศิตนให้ได้รับความลำบากลำบากเหมือนพระพุทธเจ้า และไม่มีผู้ใดจะได้ตรัสรู้ธรรมอันเป็นธรรมแดนอัศจรรย์อย่างยิ่งเหนือโลกทั้งสามได้เหมือนพระพุทธเจ้า

การทรงนำธรรมออกสั่งสอนหรือโปรดสัตว์โลกก็ไม่มีใครที่จะละเอียดสุขุมคัมภีรภาพในแง่แห่งอรรถธรรม และอธิบายวิธีการแห่งการสั่งสอนเหมือนพระพุทธเจ้า บรรดาสาวกทั้งหลายเริ่มแรกที่จะได้รู้เห็นธรรมของพระพุทธเจ้า มีพระเบญจวัคคีย์ทั้งห้าเป็นต้น ซึ่งพร้อมแล้วด้วยการประพาศิตนปฏิบัติอย่างเอาจริงเอาจัง เมื่อได้สดับธรรมซึ่งเป็นของจริง ล้วน ๆ ออกมาจากพระทัยของพระองค์เองซึ่งทรงดำเนินมาโดยถูกต้อง และตรัสรู้โดยชอบธรรมอย่างยิ่ง บรรดาสาวกเหล่านั้นก็ยิ่งทราบถึงความจริงแห่งธรรมเป็นขั้น ๆ ไป โดยลำดับ จนได้บรรลุธรรมถึงอรหัตตภูมิด้วยกัน จากนั้นศาสนาก็กระจายออกไปด้วยความสง่างาม ด้วยความอัศจรรย์

บรรดาสาวกแต่ละองค์ ๆ ที่ได้บรรลุธรรมจากพระพุทธเจ้าก็เพราะการประพฤติปฏิบัติ
ตนให้ถึงความจริงด้วยการสละเลื้อดเนื้อทุกสิ่งทุกอย่าง แม้ชีวิตจิตใจก็ไม่อาลัยเสียตาย
พระสาวกองค์ใดไปประกาศพระศาสนาในสถานที่ใด จึงปรากฏว่าโลกทั้งหลายมีความ
เชื่อความเคารพเลื่อมใส ทำให้เกิดความร่มเย็นภายในจิตใจตลอดถึงหน้าที่การงาน
และเกี่ยวข้องกับสังคมใด ๆ ก็เป็นไปเพื่ออรรถเพื่อธรรมเพื่อความร่มเย็นเป็นสุข เพื่อ
ความสนิทสนมต่อกันเป็นลำดับ เพราะอำนาจแห่งธรรมซึ่งเป็นของเย็นอยู่แล้ว ทำให้
โลกทั้งหลายได้รับความร่มเย็นเพราะอรรถธรรม

จากนั้นบรรดาพระสาวกทั้งหลายที่ท่านดำเนินมา ไม่ว่าจะองค์ใดเป็นไปเพื่อความน่านับ
ถือนำเคารพเลื่อมใสทั้งนั้น ไม่ก้าวก่ายกับหลักธรรมหลักวินัยซึ่งเป็นองค์แทนศาสดา
เรื่อยมาโดยลำดับ ทั้งนี้เพราะท่านเหล่านั้นมีธรรมเต็มดวงใจแล้ว แต่ก่อนมีแต่กิเลส
โสมมเช่นเดียวกับเรา ๆ ท่าน ๆ นี้เอง แต่เพราะการชำระสะสางเพื่อถ่ายเทสิ่งไม่ดีสิ่ง
สกปรกโสมมทั้งหลายออกจากจิตใจ และประพฤติปฏิบัติด้วยความเป็นธรรม ผลที่เกิด
ขึ้นจากการประพฤติปฏิบัติด้วยความเป็นธรรมเป็นวินัย จึงเป็นผลให้จิตใจได้รับความ
ดูดีมีในอรรถธรรม ธรรมจึงไหลเข้าสู่ใจเป็นลำดับ ๆ แทนสิ่งสกปรกซึ่งมีอยู่ภายในใจ
นั้น จนถึงกับใจทั้งดวงบรรจุธรรมไว้ทั้งหมด ใจเต็มไปด้วยอรรถด้วยธรรม เต็มไปด้วย
ความบริสุทธิ์ผุดผ่อง

การแนะนำสั่งสอนโลกก็สั่งสอนด้วยความรู้จริงเห็นจริง เพราะการปฏิบัติมาแล้วทั้งทาง
เหตุและผลไม่มีข้อข้องใจสงสัย สั่งสอนด้วยความองอาจกล้าหาญและตรงต่อความจริง
ทุกแง่ทุกมุม ผู้รับการอบรมจึงได้รับผลเป็นที่พึงพอใจโดยลำดับ ๆ เพราะผู้สอนสอนโดย
ถูกต้องทั้งฝ่ายเหตุฝ่ายผล เพราะความรู้มาแล้วทุกอย่างจึงนำมาสอนโลก นับแต่องค์
ศาสดาลงมาถึงพระสาวก การสั่งสอนอรรถธรรมแก่พุทธบริษัทจึงไม่คลาดเคลื่อนจาก
หลักความจริงนั้นไม่ว่าจะเป็นธรรมขั้นใด เป็นไปด้วยเหตุด้วยผลด้วยความถูกต้องดี
งาม ที่จะยังผลให้เกิดขึ้นแก่ผู้ฟังโดยลำดับ ไม่ผิดพลาดคลาดเคลื่อนเหมือนผู้ไม่รู้ไม่เห็น
นำธรรมมาแสดง ซึ่งผิดกันอยู่มาก

ด้วยเหตุนี้เราทั้งหลายซึ่งเป็นพระและเป็นนักปฏิบัติ พึงคำนึงถึงอริยประเพณีที่พระพุทธ
เจ้าและพระสาวกพาดำเนินมาอย่างถึงใจ อย่าได้เห็นสิ่งใดมีความสำคัญยิ่งกว่าอริย

ประเพณีที่ท่านพาดำเนินมา แล้วปฏิบัติตนตามแนวทางนั้น ๆ ไม่ว่าจะธรรมไม่ว่าวินัย ให้มีความสนใจใคร่จะรู้จะเห็น และเพื่อความถูกต้องตั้งมั่นทั้งด้านธรรมะและด้านวินัย เราจะเป็นไปเพื่อความภุมิจิตภุมิใจของเราเป็นอย่างน้อย ยิ่งกว่านั้นก็ทำให้เป็นความสง่างามในวงคณะผู้ปฏิบัติด้วยกัน และเป็นความสง่าราศีแก่ปวงชนพุทธบริษัทและพระพุทธานุชาาให้กว้างขวางออกไปไม่มีประมาณ

การทำสิ่งใดเพียงระลึกถึงเหตุถึงผลอยู่เสมอ อย่าทำด้วยความสุมุ่เดา อย่าทำด้วยความสะเพร่าม้กง่าย เพราะหลักธรรมทั้งหมดไม่มีธรรมข้อใดแง่ใดที่ออกมาจากความสะเพร่าม้กง่ายของพระพุทธานุเจ้าและสาวกทั้งหลายเลย แต่ออกมาจากความรู้จริงเห็นจริง และออกมาด้วยเหตุผลและกลมกลืนกันไปโดยลำดับในทางถูกต้องตั้งมั่นไม่มีผิดพลาด

ศาสนาธรรมของพระพุทธานุเจ้าเราจะเรียกว่า คือ ตลาดแห่งมรรคผลนิพพานก็ไม่ผิด จะผิดที่ตรงไหนเพราะธรรมนี้พร้อมแล้วที่จะยังผู้ปฏิบัติให้ถึงซึ่งมรรคผลเช่นเดียวกับคั้งพุทธานุกาล ไม่มีธรรมข้อใดยิ่งหย่อนกว่ากันพอที่ผู้ปฏิบัติจะเป็นโสมพะหาผลตอบแทนไม่ได้ ทั้ง ๆ ที่ปฏิบัติถูกต้องตามหลักธรรมหลักวินัย แต่เป็นธรรมที่เสมอต้นเสมอปลาย จึงเรียกว่ามัชฌิมาปฏิบัติหะ มีความเหมาะสมอยู่ตลอดเวลาทั้งฝ่ายละและฝ่ายบำเพ็ญฝ่ายละคือวิธีการแห่งการละกิเลสประเภทต่าง ๆ ซึ่งมีอยู่ภายในจิตใจ และการบำเพ็ญสติ ปัญญา ศรัทธา ความเพียรของตนให้มีกำลังแก่กล้าสามารถขึ้นไปโดยลำดับ นี้มีสมบูรณุอยู่ในศาสนาธรรมนี้ทั้งสิ้น จึงเรียกว่ามัชฌิมา เสมอต้นเสมอปลาย

อย่าคิดคำนึงถึงอดีตอนาคตในการแก้กิเลส เพราะกิเลสนั้นไม่มีอดีตอนาคต เป็นกิเลสอยู่วันยังค่ำ ที่จะผลิดทุกขขึ้นมากแก่ผู้สนิทติดจมอยู่กับกิเลสตลอดไป ไม่มีคำว่าผ่อนผันสั้นยาวเหมือนสิ่งอื่นใดเลย การปฏิบัติขัดเกล้าหรือต่อสู้ปราบปรามกิเลสเราจึงไม่ควรทำความผ่อนผันสั้นยาว จะไม่ทันกับกิเลส เพราะคำที่ว่าผ่อนผันสั้นยาวนั้นโดยมากมักจะเป็นอุบายของกิเลสเลี้ยมสอนเราโดยไม่รู้สี่กัตว์ จะทำอะไรก็ตามขอให้ระลึกถึงพระพุทธานุเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ หรืออริยประเพณีเสมอ อย่าทำด้วยอำนาจของกิเลสพาให้ไป

พระพุทธเจ้าทรงสอนไว้ในเบื้องต้นแห่งการบวช ซึ่งเคยเทศน์ให้ท่านผู้ฟังทั้งหลายมาจนไม่รู้กี่ครั้งแล้ว .ซึ่งน่าจะพอเข้าใจและถึงใจกัน ว่างานของพระซึ่งเป็นผู้พร้อมแล้วในการที่จะรื้อถอนตนให้พ้นจากทุกข์ ไม่มีผู้ใดที่จะพร้อมยิ่งกว่าพระ ไม่มีผู้ใดที่จะมีโอกาสวาสนาอำนวยความสะดวกอุปนิสัยไทยทานทั้งสี่ซึ่งเป็นเครื่องสนับสนุนยิ่งกว่าพระ เมื่อเราทราบแล้วว่าพร้อมทุกอย่างแล้ว ความเพียรของเราที่จะตั้งหน้าตั้งตาประพฤติปฏิบัติต่อกิจการงานของตน จึงควรระมัดระวังเข้มแข็ง ทำหน้าที่ของตนให้สมบูรณ์

ในเบื้องต้นท่านได้มอบงานให้แล้วทุก ๆ ท่านไม่ว่าจะเห็นว่าพระที่ได้บวชปรากฏตัวเป็นพระในพระพุทธศาสนา จะต้องได้รับมอบงานประจำเพศของตนเหมือนกันหมด งานนั้นได้แก่กรรมฐาน กรรมฐานแปลว่าที่ตั้งแห่งงานอันเหมาะสมอย่างยิ่งแล้วในการที่จะถอดถอนสิ่งที่เป็นข้าศึกต่อจิตใจของตน เพราะความลุ่มหลงในงานที่ตนกำลังเริ่มทำอยู่นี้

ได้แก่อะไร ท่านพูดเพียงย่อ ๆ แต่เป็นการกระเทือนไปหมดทั่วอวัยวะของเราทุกส่วนทุกอาการว่า เกสา หมายถึงผมบนศีรษะ ซึ่งมีอยู่ด้วยกันทุกคนทั้งหญิงทั้งชาย ทั้งนักบวชและฆราวาสไม่สงสัย โลมาก็คือขนเกิดอยู่ทั่วสรรพางค์ร่างกาย นขา เติบมีอยู่ด้วยกันทุกคนทั้งหญิงทั้งชาย ทันตา ฟันก็คือกระดูกเราดี ๆ นี้เองแต่เรียกว่าฟัน มีอยู่ด้วยกันตโจ นี่เป็นประโยคสำคัญมากแปลว่าหนัง **ตจปริยญาติ** หนังหุ้มอยู่โดยรอบภายในร่างกายนี้ เพื่อปกปิดความสกปรกโสโครกเต็มตัวภายในร่างกายนี้ไว้ พอให้มองดูกันได้ไม่ถึงกับแตกกระเจิงไปคนละทิศละทางเพราะความเบื่อหน่าย ความน่าเกลียดน่ากลัวของคนแต่ละคนที่ไม่หนังหุ้มตัว แต่เรากลับเห็นสิ่งเหล่านี้เป็นของสวยงามไปเสีย จึงกลายเป็นเรื่องของกิเลสทั้งมวลย่ำยีดีเลิศศาสนธรรมของพระพุทธเจ้าที่มอบให้พิจารณาให้เป็นของไม่สวยไม่งามไปเสีย นี่ละข้าศึกอยู่ที่ตรงนี้

พอถึง ตโจ เท่านั้นท่านก็หยุด เพราะรอบหมดแล้วในร่างกายของเรา คนเราถ้าไม่มีหนังเสียอย่างเดียวดูกันได้ที่ไหน ไม่ว่าจะดูด้านไหน ข้างบนข้างล่าง ข้างหน้าข้างหลัง ด้านขวางสถานกลาง เติบโตด้วยบุพโพโลหิตเต็มอยู่หมดทั้งตัว แล้วเราจะสำคัญมันหมายถึงไปว่าเป็นหญิงเป็นชาย เป็นของสวยของงามน่ารักใคร่ชอบใจ นำกำหนดยินดีได้อย่างไรเมื่อเอาหนังบาง ๆ นี้เท่านั้นแหละออกเสียแล้วดูกันได้ที่ไหน

พิจารณาเข้าไปยิ่งกว่านี้ ลึกเข้าไปเท่าไรยิ่งเห็นความขยะแขยงซึ่งเป็นสิ่งน่าเกลียดน่ากลัวเต็มไปหมดภายในรูปร่างกายของเราแท้ ๆ ซึ่งเป็นสิ่งที่รักสงวนโดยสัญชาตญาณของจิต มีความรักความสงวนอวัยวะของตนทุกชิ้นทุกส่วนภายในรูปร่างกายนี้ แต่เมื่อหนังได้กระจายออกจากรูปร่างนี้เสียหมด ไม่มีหุ้มห่ออยู่เลยเช่นนี้ ตัวเองก็ดูตัวเองไม่ได้ ดีไม่ดีจะเป็นบ้าเป็นหลังไปก็ได้เพราะความเกลียดความกลัวตัวเอง ถึงกับไม่มีสติยับยั้งตัวก็เป็นได้ นี่ก็เพราะหนัง

เพราะฉะนั้นหนังจึงเป็นประโยชน์อันใหญ่โตในบรรดากรรมฐานทั้งหลาย นี่คืองานที่พระพุทธเจ้าทรงมอบให้ ให้ได้พิจารณาตามหลักความจริงของมัน ผมเกิดขึ้นจากสถานที่เช่นไร ก็เกิดขึ้นจากสถานที่สกปรกโสภณ เกิดขึ้นจากหนังจากเนื้อ แล้วก็ว่าขี้ผม ขี้ขน ขี้เล็บ ขี้ฟัน ขี้เหล่านี้ออกมาจากความสกปรกภายใน เป็นของเศษของเดนของทิ้งแล้วจึงเรียกว่าขี้ น่าดูที่ไหน

นี่ละการปฏิบัติหน้าที่คืองานเหล่านี้จะเป็นขึ้นใดก็ตาม ขอให้พิจารณาให้ถึงความจริงของสิ่งเหล่านี้ ส่วนมาก ตโจ เป็นของสำคัญกว่าเพื่อน เมื่อพิจารณา ตโจ คือหนังที่หุ้มห่ออยู่โดยรอบนี้ไปทั่วสรรพางค์ร่างกายก็เป็นเหตุให้จิตใจได้หยั่งทราบเข้าสู่ภายในซึ่งเป็นของปฏิภูลเต็มตัวอยู่แล้วโดยปกติของมันได้อย่างชัดเจน นี่เวลาพิจารณา ตโจ ๆ กำหนดดู ตโจ แล้วจิตยังซึ่งเข้าไปตามหนังรอบตัว และซึ่งเข้าไปภายในรูปร่างกาย นอกจากหนังหุ้มอยู่ภายนอก แล้วดูเข้าไปภายใน จิตย่อมจะเพลิดเพลिनยอมจะซาบซึ่งในสิ่งเหล่านี้ แล้วจะเบาไปหมดภายในจิตใจ เกิดความสลดสังเวชขึ้นภายในตัว ทั้งนี้เราได้เคยปฏิบัติได้เคยพิจารณาแล้วเป็นอย่างนั้นจริง ๆ

เบื้องต้นก็อาศัยการคาดคะเน ใช้สัญญาเป็นเส้นบรรทัดเดินตามสัญญาว่ารูปร่างนี้เป็นอย่างนั้น ๆ ตามที่ท่านว่า มันสกปรกโสภณ เป็นของปฏิภูลน่าเกลียด นี่เป็นความจริงที่ท่านแสดงไว้เป็นสวากขาตธรรม แต่จิตใจเรามันเสกสรรปั้นยอมให้ขัดต่อความจริงนั้นไปเสียว่ากายเป็นของสวยของงาม เพราะฉะนั้นจึงพยายามทำจิตใจของเราให้คล้อยตามความจริงที่ท่านตรัสไว้ว่าเป็นของไม่สวยไม่งาม ฟืนพิจารณาคือฟืนกิเลสนะไม่ใช่ฟืนความจริง ฟืนกิเลสพิจารณาเข้าสู่ความจริงอันไม่ใช่เป็นเรื่องฟืนเพราะเป็นความจริงจนมีความซาบซึ่งเห็นได้ชัด นี่เคยเห็นแล้วเห็นประจักษ์จากการพิจารณาจริง ๆ ไม่ใช่

เห็นด้วยความดันเดา ไม่ใช่เห็นด้วยความคาดคะเน ไม่ใช่เห็นด้วยสัญญาคือความจำ แต่เห็นด้วยความจริง

พอจิตได้รู้เห็นอวัยวะส่วนใดส่วนหนึ่งเช่นเนื้อเป็นต้น จิตซาบซึ่งในเนื้อแห่งร่างกายของตนแล้ว ก็ทำให้ซาบซาบไปหมดทั่วสรรพางค์ร่างกาย เหมือนกับไฟได้เชื้อ เชื้อมีอยู่ที่ไหนไฟลุกลามไปเรื่อย ๆ ไหม้ไปเรื่อย ๆ นี่ความจริงอยู่ที่ไหนรอบร่างกายของเรานี้ ความรู้ก็ซึ่งไปเรื่อย ๆ ปัญญาตรองไปตาม ทราบความจริงนั้นอย่างลึกซึ้ง และจิตใจถอนตัวออกมา เกิดเป็นความเบาใจ สง่าผ่าเผย เกิดความอัศจรรย์ในความรู้ความเห็นกายของตนนั้น

ทั้ง ๆ ที่เราพิจารณากายของเรานั้นแล แต่ขณะกำลังพิจารณาเพลิน ๆ ด้วยความรู้ซึ่ง ๆ อยู่ นั้น กายไม่มีความรู้สึกในตัวเลย ในขณะที่นั้นเหมือนกายไม่มีทั้ง ๆ ที่พิจารณากายของตัวอยู่นั้นแล เบาไปหมด ผลสุดท้ายร่างกายทุกส่วนที่ได้อุบัติเห็นด้วยความซึ่งนั้น ก็แปรสภาพให้เห็นอย่างชัดเจนประจักษ์ในขณะนั้นโดยลำดับ ๆ หนึ่งก็พังลงไป เปื่อยเน่าลงไปให้เห็นชัดเจน เนื้อก็เปื่อยเน่าพังทลายลงไปโดยลำดับลำดับ ภายใต้นับได้สี่พุงก็กระจายตัวลงไปเต็มไปหมดเคลื่อนไหวอยู่ด้วยความสปรกโสโครกของร่างกายตอนที่แตกกระจายออกจากกัน

เพราะการพิจารณาซาบซึ่งด้วยปัญญา จิตใจเกิดความสลดสังเวชจนน้ำตาร่วง ทั้ง ๆ ที่เวลานั้นไม่ทราบว่ากายอยู่ที่ไหน และทั้ง ๆ ที่เราพิจารณาร่างกายอยู่นั้นแล ร่างกายของเราเอง แต่กายปรากฏว่าไม่รู้สึกตัวขณะนั้นว่าน้ำตาร่วงได้อย่างไร จากนั้นไปน้ำตาก็หายละที่นี้ พอพังทลายลงไป คำที่ว่าน้ำตาคือเป็นในขณะที่กำลังซาบซึ่งในความเห็นในความรู้พวกเนื้อพวกหนัง พอพังลงไปทีนี้อะไรก็ค่อยหมดไป ๆ เนื้อหนังทุกชิ้นทุกส่วนก็พังลงไปให้เห็นอย่างชัดเจน

เหลือแต่ร่างกระดูกตั้งอยู่บนกองหนัง กองเนื้อ กองอวัยวะส่วนต่าง ๆ ที่เนาพะอยู่ในท่ามกลางนั้น ทีนี้กระดูกเมื่อไม่มีเส้นเอ็นติดต่อกันไว้หรือสืบทอดกันไว้ยึดกันไว้ กระดูกก็พังทลายลงไปจนกลายเป็นกองกระดูกไปหมด ร่างกายทุกส่วนที่สลายตัวลงไป ส่วนน้ำก็ซึมซาบลงไปดินบ้าง และเป็นไอขึ้นบนอากาศบ้าง ในความซึ่งของจิตเป็นอย่างนั้น

แล้วค่อยแห้งกรอบลงไป ๆ กลายเป็นดินให้เห็นอย่างชัดเจน คนทั้งคนกลายเป็นดินให้เห็นได้อย่างประจักษ์ด้วยการพิจารณา จากนั้นกระดูกซึ่งเป็นของแข็งก็ค่อยกลมกลืนไปกับดิน แล้วกลายเป็นดินให้เห็นต่อหน้าต่อตา

จิตก็สว่างกระจ่างแจ้งเป็นความอัศจรรย์เหลือล้นในขณะที่เห็นอสุภะอสุภังอย่างประจักษ์ใจนั้น จนถึงกับออกอุทานว่าสิ่งเหล่านี้เพิ่งมามีในวันนี้เที่ยวเหวอ มีเต็มร่างกายของเราอยู่แล้วตั้งแต่วันเกิดมา ทำไมเราจึงไม่รู้จึงไม่เห็น และทำไมจึงเพิ่งมารู้มาเห็นกันวันนี้ นั่นเกิดนิพพานขึ้นมาแล้ว ความเบาของจิตก็พูดไม่ถูก ความอัศจรรย์ของจิตที่ปล่อยจากสภาพเน่าเฟะทั้งหลายกลายเป็นดินเป็นน้ำเป็นลมเป็นไฟนี้ก็พูดไม่ถูก

จากนั้นจิตก็รวมตัวเข้าเหมือนไฟไหม้ดินระเบิด พริบเดียวหมด ดินทั้งแผ่นดินหายไปหมด ต้นไม้ภูเขาไม่ต้องพูดเมื่อแผ่นดินทั้งแผ่นดินได้กลายเป็นอากาศธาตุไปหมด ร่างกายกลายเป็นดินเป็นน้ำ และดินน้ำลมไฟกลายเป็นอากาศธาตุไปหมด เหลือแต่ความรู้ล้วน ๆ ซึ่งเป็นความรู้อัศจรรย์เด่นอยู่เพียงดวงเดียวเท่านั้น นั่นคือผลแห่งการพิจารณาอสุภะอสุภังเป็นต้น ให้เห็นประจักษ์ภายในจิตใจด้วยความจริงจริง ๆ ไม่ใช่ด้วยความจำ

จิตแสดงความอัศจรรย์ให้เห็นอย่างเต็มที่เป็นเวลาเป็นชั่วโมง ๆ แล้วค่อยถอยออกมา คำว่าถอยนี้ก็เป็นกิรียาอันหนึ่งที่เรารู้เป็นสมมุติเท่านั้น แต่อาการความเคลื่อนของจิตที่ออกมาจากหลักธรรมชาติที่รวมตัวสงบแน่วและละเอียดลอออัศจรรย์อย่างนี้ มันเป็นกิรียาอันหนึ่ง ไม่ทราบว่าจะให้ชื่อให้นามอย่างไรถูก จึงเพียงว่าถอยออกมาหรือว่าแสดงกิรียาออกมา ที่นี้เวลาที่จิตได้ถอยออกมาจากความสงบตัวอย่างเต็มที่แล้ว เรากำหนดดูต้นไม้ภูเขาดินทั้งแผ่นดินก็ไม่เห็น มันยังว่างอยู่หมดภายในจิตใจของเรา ใจยังว่างไปหมด นี่คือการพิจารณาอสุภะอสุภังร่างกายที่เรียกว่ากรรมฐาน ๕ นี้ละคืองานของนักบวชเรา เราไม่เห็นสิ่งเหล่านี้จิตใจเรายืดไปหมด

คำว่าขั้นนี้ทั้งห้าคืออะไร กองรูปก็ได้แก่ร่างกายทุกส่วนรวมแล้วเป็นอาการ ๓๒ คือ กองรูป เวทนา ความสุข ความทุกข์ ความเฉย ๆ มันก็อาศัยอยู่กับรูปแต่ไม่ใช่สิ่งนี้ หากเป็นธรรมชาติของใครของเรา เช่นกายก็เป็นกาย เวทนามก็เป็นเวทนา สัญญาก็เป็นสัญญา

สังขารเป็นสังขาร วิญญาณเป็นวิญญาณ เป็นแต่ละอย่าง ๆ ไม่สับปนกัน เมื่อเราพิจารณาหลายครั้งหลายหนแยกออกไปสู่ข้างนอกก็เหมือนกันกับข้างใน

คำว่าอสุภะอสุภังของปฏิภูมโสโครกของแตกของดับของสลายทำลาย เป็นธาตุ ๔ ดิน น้ำ ลม ไฟ ไม่ว่ารูปเขารูปเรา รูปหญิงรูปชายเป็นเหมือนกันหมด นี่ก็กลายเป็นโลกวิทู เริ่มกลายเป็นโลกวิทูขึ้นมา คือรู้แจ้งเห็นจริงโลกหยาบ ๆ นี่เสียก่อน คือโลกแห่งรูปขันธ์ว่าเป็นเหมือน ๆ กันหมดไม่ว่ารูปใครต่อรูปใคร ไม่ว่ารูปหญิงรูปชาย รูปนักบวชและฆราวาสเป็นเหมือนกันหมด เมื่อพิจารณาจนมีความชำนาญชำนาญแล้วจิตย่อมรู้เท่าทันปล่อยวางได้ในรูปขันธ์นี้ทั้งกองไม่มีความเยื่อใย มีความเบาใจเพราะปลดปล่อยภาระเครื่องกีดขวางเสียได้

นี่เป็นขั้นหนึ่งแห่งการทำงานคือพิจารณากรรมฐาน ๕ เกสา โลมา นขา ทันตา ตโจ เป็นพื้นฐานแห่งงานที่จะก้าวเข้าสู่งานอันละเอียดยิ่งกว่านี้ ท่านสอนให้พิจารณาอย่างนี้ และสอนสถานที่ที่เป็นที่ที่เหมาะสมในการทำงานประเภทนี้ให้ลุล่วงไปได้ด้วยความราบรื่นดีงามไม่มีอุปสรรคกีดขวางงานของตนที่กำลังดำเนินอยู่ ท่านก็สอนให้อยู่ในป่าในเขา ตามรุกขมูลร่มไม้ในถ้ำเงื้อมผา ที่ใดก็ตามซึ่งเป็นที่สงบสงัดไม่พลุกพล่านด้วยสิ่งก่อกวนต่าง ๆ พระพุทธเจ้าทรงดำเนินมาอย่างนี้ พระสาวกทั้งหลายท่านดำเนินมาอย่างนี้ นี่เป็นเนื้อเป็นหนังของศาสนาจริง ๆ เป็นอย่างนั้น ผู้ปฏิบัติให้เป็นเนื้อเป็นหนังของตนจริง ๆ ท่านก็ปฏิบัติอย่างนั้น

เราปฏิบัติเพื่อให้เป็นเนื้อเป็นหนังเป็นสมบัติอันล้ำค่าของตนจริง ๆ ก็ต้องมี การปฏิบัติ และความรู้ความเห็นให้กลมกลืนไปกับงานกับกรรมฐานดังที่กล่าวนี้ ไม่ว่าจะอยู่ในสถานที่ใดไม่ลืมตัว ไม่ติดถิ่นติดฐานติดบ้านติดเรือนติดจตุปัจจัยไทยทานทั้งสี่ ไม่ติดแขกติดคนญาติโยม ไม่เห็นอันใดดียิ่งกว่าธรรมที่เรา กำลังดำเนินอยู่เวลานี้ นี่คือทางที่ถูกต้องดีงาม เป็น **อนิจตสารี** หาที่อยู่ไม่ได้ ไม่กำหนดที่อยู่ เช่นเดียวกับนกที่ไปกินผลไม้หรือหาอาหารมากิน กินที่ไหนแล้วอิ่มแล้วไปบินไป มีแต่ปีกกับหางเท่านั้น -ไม่กังวลว่าต้นไม้นี้เป็นของเรา ผลไม้นี้เป็นของเรา เปือกตมเป็นของเรา กินอิ่มแล้วก็บินไปด้วยความหาอาลัยเสียตายไม่ได้

ผู้ปฏิบัติธรรมเพื่อมรรคผลนิพพานก็ต้องเป็นผู้เช่นนั้น ไม่ติดในโลกามิสใด ๆ ทั้งสิ้น เพราะไม่ใช่สิ่งที่เรามุ่งหวัง ไม่ใช่สิ่งที่เราต้องการ ไม่ใช่งานที่เราจะทำ งานที่เราจะทำคือ กรรมฐาน ๕ เป็นต้นนี้ต่างหาก ให้นั่งเข้ามาตรงนี้เสมอ นี่เราอธิบายถึงเรื่องชั้นแห่งการ พิจารณากรรมฐาน ๕ ได้กรรมฐาน ๕ นี้ชัดเจนแล้วชื่อว่าได้หลักได้เกณฑ์แห่งการ ประพฤติปฏิบัติ จิตจะไม่ฟุ้งเพื่อเห่อเหิมกับสิ่งใดเลย จะมีแต่ความละเอียดลอบ

เรื่องปัญญาต้องใช้เสมอ อย่าเข้าใจว่าสมาธินั้นจะกลายเป็นปัญญาขึ้นมาโดยไม่ได้ทำ การพิจารณาใด ๆ เลยนั้นเป็นความเข้าใจผิด การเรียนธรรมะกับการปฏิบัติธรรมะมี ความแตกต่างและมีความแม่นยำต่างกันอยู่มาก การเรียนเฉย ๆ เราจะพูดตามหลัก การเรียนที่จดจำมานั้น ผู้เรียนมาผู้จำมานำมาพูดก็เป็นผู้สงสัยอยู่แล้วหาความแน่นอน ใจไม่ได้ ผิดกันกับผู้เรียนมาแล้วนำมาปฏิบัติ

เมื่อนำมาปฏิบัติแล้วย่อมประสบเหตุการณ์ต่าง ๆ ทางภาคปฏิบัติให้เห็นประจักษ์กับ ตนเอง เช่นอย่างรู้ เกสา โลมา นขา ทันตา ตใจ นี้รู้ได้อย่างไร รู้จนถึงกับละสิ่งเหล่านี้รู้ยังง ไปถึงได้ ผู้ปฏิบัติย่อมทราบภายในตัวเองโดยลำดับ ทุกสิ่งทุกอย่างต้องมีภาคปฏิบัติ ด้วยความจริงจึงจะปรากฏผลขึ้นมา จำมาแล้ว อุปัชฌายะสอนไว้ว่า เกสา โลมา นขา ทันตา ตใจ นั่นคือภาคศึกษาเรียกว่าปริยัติ คือภาคศึกษา แล้วเรานำ เกสา โลมา นขา ทันตา ตใจ ไปปฏิบัติปริกรรมพิจารณาใคร่ครวญให้เห็นตามความจริงของกรรมฐานแต่ ละอย่าง ๆ จนทั่วสรรพางค์ร่างกายซึ่งเต็มไปด้วยกรรมฐาน คือเป็นที่ตั้งแห่งงานด้วยกัน ทั้งนั้นแล้ว เราก็เห็นแจ้งขึ้นมาอันเป็นความจริงหายสงสัย

เพียงขั้นนี้เท่านั้นก็เป็นหลักเกณฑ์อันสำคัญทางด้านจิตใจ หากความหวั่นไหวไม่ได้แล้วที่ นี้ มีแต่ทางที่จะเขยิบไปข้างหน้าเรื่อย ๆ คำว่าเวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ก็เกี่ยว โยงกันกับร่างกายนี้ การพิจารณาทางด้านปัญญาจึงพิจารณาทั้งเวทนา พิจารณาทั้ง ภายประสับประสานกันไป ทุกข์มันเกิดขึ้นในที่เช่นไร เช่น ปวดแข็งปวดขา เจ็บเนื้อเจ็บ หน้างเจ็บกระดูก พิจารณาแยกแยะให้เห็นทั้งกระดูกเห็นทั้งเนื้อทั้งหนัง ให้เห็นทั้งความ ทุกข์ที่เป็นอยู่นั้นมันเป็นเนื้อเป็นหนังจริง ๆ เหวอ

ความจริงแล้วทุกขันธ์มันเป็นทุกขันธ์ เนื้อเป็นเนื้อ หนังเป็นหนัง เป็นแต่เพียงอาศัยกันอยู่เท่านั้น ไม่ใช่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน โดยทางปัญญาที่พิจารณาชอบด้วยเหตุผลแล้วเป็นอย่างนั้น เมื่อได้พิจารณาเห็นชัดเจนอย่างนั้นแล้วมันจะพันจิตผู้ไปลุ่มหลงนี้ไปไม่ได้ ต้องย้อนเข้ามาหาจิต จิตก็เป็นแต่สักแต่รู้ว่าเท่านั้น เวทนาจะเป็นสุข เป็นทุกข์ เจย ๆ ของเวทนา มันก็เป็นเวทนาของมันอันหนึ่ง เป็นความจริงอันหนึ่งของมันเท่านั้น ภายแต่ละสัดละส่วนก็เป็นความจริงของตนแต่ละอย่าง ๆ ไม่สับสนปนเปกัน นั่นคือความจริงแท้ จิตเมื่อรู้เท่าทันเพราะการพิจารณาให้เห็นแจ่มแจ้งแล้ว ย่อมถอนตัวเข้ามาเป็นความจริงเช่นเดียวกับสิ่งเหล่านั้น

เมื่อพิจารณาหลายครั้งหลายหนจนเป็นที่พอใจแล้ว คำว่าเวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ กับจิตก็ปล่อยวางกันเอง เช่นเดียวกับจิตปล่อยวางร่างกายด้วยการพิจารณา รอบคอบแล้วพอแล้วไม่มีอะไรผิดแปลกจากกัน

ที่กล่าวมาทั้งหมดนี้เป็นที่หลบซ่อน เป็นที่อยู่ของกิเลสทั้งมวล โลกเราหลงอันนี้เอง หลงดมหลงชนหลงเลียบหลงพันหลงเนื้อหลงหนังหลงอวัยวะต่าง ๆ ส่วนอวัยวะต่าง ๆ ของตนว่าเป็นเราเป็นของเราว่าเป็นหญิงเป็นชาย โดยความเสกสรรปั้นยอแล้วก็ติดไปตามนั้น ยึดไปตามนั้น ทั้ง ๆ ที่ไม่จริง กิเลสย่อมเป็นของปลอมและเป็นข้าศึกต่อธรรมเสมอไป ด้วยเหตุนี้กิเลสจึงต้องกดขี่บังคับ หรือกล่อมจิตใจของผู้ไม่มีความแยบคายให้ลุ่มหลงไปตามมันอยู่เสมอ

จึงต้องอาศัยหลักธรรมซึ่งเป็นความเฉลียวฉลาด ให้ทันกับกลมายาของกิเลสมีสติปัญญาเป็นต้น เมื่อเราพิจารณาอยู่เสมอไม่หยุดไม่ถอย สติปัญญาย่อมจะมีความชำนาญและจะทราบกันได้ในวันหนึ่ง พอเป็นเงื่อนไขพอเป็นหัวใจพอเป็นคติ ต่อจากนั้นก็ค่อยสืบคลานกันไปเรื่อย ๆ จนถึงกับขั้นมีความแก่กล้าสามารถโดยทางสติปัญญา และสามารถรู้เท่าทันหมดรอบตัว สิ่งที่เคยหุ้มห่อจิตใจและใจที่ยึดถือสิ่งเหล่านั้นทั้ง ๆ ที่มันก็เป็นไฟอยู่แล้ว แล้วเอาไฟคือความยึดมั่นถือมั่นเข้ามาเผาผลาญตนเอง มันก็ปล่อยของมันไปโดยลำดับ ผลสุดท้ายก็ปล่อยทั้งภายในจิต

กิเลสทุกประเภทอาศัยอยู่ตามสิ่งเหล่านี้ที่กล่าวมานี้แล ท่านจึงสอนให้แยกให้แยะให้
ถากให้ถางลงไปด้วยกำลังของสติปัญญา เพื่อให้เห็นแจ่มแจ้งชัดเจนในสิ่งทั้งหลายที่
เป็นที่ชุ่มชื้นของกิเลสความลุ่มหลง จนกระทั่งรู้แจ้งเห็นจริงในสิ่งนี้แล้วปล่อยวางเข้า
มาสู่จิต นี่เป็นหลักกรรมชาติแห่งการปฏิบัติ

ปล่อยวางเข้ามาสู่จิตแล้วยังไม่แล้ว กิเลสย่อมมีอยู่ทั้งทางรูปทางเสียงทางกลิ่นทางรส มี
อยู่ทั้งทางรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ จึงต้องพิจารณาทั้งรูป เสียง กลิ่น รส
เครื่องสัมผัส เพื่อถอนตัวเข้ามา เพื่อจะขับไล่กิเลสไม่ให้ไปยึดไปถือ ไม่ให้ไปหลงมงาย
แล้วก็ย้อนเข้ามาหาขันธุ์ทั้งห้า ขับไล่กิเลสที่มันไปเที่ยวหลบซ่อนยึดถือด้วยความมงาย
ในสิ่งเหล่านี้ว่าเป็นเราเป็นของเรา รูปก็เป็นเรา เวทนา สุข ทุกข์ เฉย ๆ เป็นเราเป็นของ
เรา สัญญา ความจำได้หมายรู้เป็นเราเป็นของเรา สังขารความคิดความปรุงดีชั่วต่าง ๆ
ว่าเป็นเราเป็นของเรา วิญญาณ ความรับทราบทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ทั้งเกิดทั้งดับนั้น
ว่าเป็นเราเป็นของเรา

เลยกลายเป็นเราขึ้นมาด้วยความเสกสรรปั้นยอ อันเป็นความมงายของเราที่หลงตาม
กลมายาของกิเลสทั้งสิ้น จึงต้องได้ชะล้างหรือทำลายกันด้วยสติปัญญา จนกิเลสไม่มีที่
หลบที่ซ่อนเพราะสติปัญญาตามต้อนตามฟาดฟันหรือเผากันไปหมด กิเลสก็ต้องหดตัว
เข้ามาเพราะไม่มีที่พึ่งไม่มีที่อาศัยไม่มีทำเลที่หลบซ่อนที่หากิน ไม่มีทางเดินเพื่อหา
อาหาร มันก็หดตัวเข้าไปหลบอยู่ภายในคือใจ

อยู่ภายในใจก็เป็นกิเลสเหมือนกันกับอยู่ภายนอก ผู้ที่จะทำลายก็คือสติปัญญาอีกเช่น
เดียวกัน เข้าไปสู่ภายในใจสติปัญญาก็ตามเข้าไปพิจารณาให้เห็นชัดภายในจิตใจนั้น
อีก จนกระทั่งกิเลสแตกกระจายออกหมดไม่มีเหลือภายในจิตใจ เหลือแต่ความบริสุทธิ์
ล้วน ๆ คืออิสระเสรีของจิตซึ่งเต็มไปด้วยความบริสุทธิ์ล้วน ๆ แล้วตั้งแต่บัดนั้นต่อไป ผล
ที่เราได้ดำเนินมาในงานของเราเริ่มตั้งแต่กรรมฐาน ๕ จนกระทั่งถึงรอบทั้งภายในจิตใจ
ก็เป็นอันว่ายุติ

นี่ละที่ท่านเรียกว่า **วุสิต์ พุทธุมจริย** ทำงานงานของสมณะนั้นจะได้สำเร็จลงแล้วด้วย
ความรอบคอบชอบธรรมและบริสุทธิ์เต็มดวงใจ นี่เรียกว่าทำงานสำเร็จ พระพุทธเจ้า

ท่านก็สำเร็จที่ใจนี้ พระสาวกอรหัตตอรหัตท่านก็มาสำเร็จที่ใจนี้ กิเลสเวลาจะตายก็ตาย
ลงที่ใจสลายลงที่ใจ เวลาเกิดก็เกิดขึ้นที่ใจ เมื่อถูกทำลายลงไปแล้วก็ดับลงที่ใจ ใจที่ถูก
กิเลสหุ้มห่อจึงมีติดอยู่ที่ตรงนี้ เรียกว่าโมหะคือความมืดบอดของใจ เพราะอำนาจของ
กิเลสมันปกคลุม

ส่วนกิเลสไม่ได้มีติดบอด มันฉลาดครอบงำหัวใจสัตว์โลกไม่มีอะไรเสมอเหมือน นอกจาก
สติปัญญาเท่านั้นที่จะพาดพิงเห็นแหวกกันลงไป เผากันลงไปตรงนั้น กิเลสก็หลุดลอย
ไปไม่ว่าประเภทหยาบ ประเภทกลาง ประเภทหยาบอยู่ทางรูปทางเสียงกลิ่นรสเครื่อง
สัมผัส อยู่ตามรูป กิเลสปานกลางก็อยู่ตามเวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ กิเลสอย่าง
ละเอียดก็อยู่ภายในจิต ผังจมอยู่นั้นท่านเรียกว่าอวิชชา ก็ไปสุดกันตรงนั้น เวลาจะ
สังหารให้สิ้นสุดไปโดยสิ้นเชิงไม่มีสิ่งใดเหลือก็ต้องไปสังหารกันที่จิตด้วยมหาสติมหา
ปัญญาที่ทันสมัย ที่ทันกันกับกิเลสประเภทละเอียดที่สุดก็ไปยุติกันที่นั่น ท่านเรียกว่า **วุ
ลิต์ พรหมจริย** ได้เสร็จงานแล้ว งานวัฏจักร งานเพื่อแก้วัฏจักรออกจากใจ

วัฏจักรแปลว่าหมุนวนเวียนอยู่นั้นไม่มีเวล่ำเวลา ไม่มีต้นมีปลาย ได้แก่ความหมุนเวียน
เปลี่ยนแปลงแห่งความเกิดแก่เจ็บตายของจิตที่เต็มไปด้วยกิเลส ท่านเรียกว่าวัฏจักร
หมุนไปเวียนมาอยู่เช่นนั้น มากพเท่าภพใหม่อะไรก็มีแต่เรื่องของเจ้าของแต่ไม่รู้ว่าจะ
เกิดเคยตายมาแล้วก็ภพที่ชาติ เวลาจะทราบก็ต้องทราบด้วยภาคปฏิบัติจะทราบอย่าง
อื่นไม่ได้ เรียบจบพระไตรปิฎกก็เถอะถ้ำลงไม่ได้เข้าภาคปฏิบัติแล้วจะไม่ทราบวิเวกของ
จิต วิเวกของกิเลส ว่ามันเป็นกันมาอย่างไร มันเกี่ยวโยงกันมาอย่างไร มันเกี่ยวข้องกัน
มาอย่างไรกิเลสกับจิต ทำให้สัตว์ได้เกิดแก่เจ็บตายได้อย่างไร นอกจากว่าตายแล้วสูญ
ๆ ก็เป็นเรื่องของกิเลสมันหลอกอีกไม่ใช่ความจริง

เมื่อเราพิจารณาปฏิบัติดังที่กล่าวนี้เรียกว่าเราปฏิบัติตามความจริง เพื่อรู้ความจริงเป็น
ลำดับ ๆ จนกระทั่งรู้ความจริงเต็มส่วน สรรกปกอกกิเลสออกจากใจหมดแล้วเราไม่ต้อง
ไปถามผู้ใด พุทธก็สาธุแม้พระพุทธเจ้าจะประทับอยู่ที่ตรงหน้าก็ไม่ทูลถามท่าน

ถามท่านทำไมท่านสอนเพื่อความจริง ความจริงมีอยู่กับทุกคน สอนเพื่อให้รู้ความจริง
เมื่อปฏิบัติตามแนวที่ท่านทรงสั่งสอนไว้แล้วจะ 모르ความจริงเป็นไปได้อย่างไร ต้องรู้

ความจริง เมื่อรู้ความจริงแล้วก็เป็นสิ่งเท่าเทียมกัน จะไปถามท่านให้ท่านรับสั่งว่าอย่างไรอีก เมื่อถึงความจริงเต็มส่วนแล้วไม่มีใครถามใคร เพราะความจริงล้วน ๆ เต็มหัวใจ นั่นแหละเรียกว่าหมดกิจหมดการหมดงานหมดจริง ๆ ตั้งแต่ขณะได้สิ้นสุดวิมุตติหลุดพ้นจากเครื่องผูกพันทั้งหลายภายในจิตใจ นี่แหละงานของพระเรามีทางสำเร็จได้ มีวันมีปีมีเดือนให้สำเร็จได้ด้วยความพากเพียรของเรา เมื่องานนี้สำเร็จแล้วงานอื่น ๆ ก็สักแต่จะทำไปอย่างนั้นเอง งานอันแท้จริงที่เป็นพระประสงค์ของพระพุทธเจ้าทรงสั่งสอน ภิกษุบริษัทก็คืองานฆ่างานทำลายกิเลส งานทำลายวัฏจักรที่มีอยู่ในจิตนี้ให้ขาดกระเด็นไปจากใจ

เรื่องภพชาตินั้นเราไม่สงสัยเริ่มรู้ไปตั้งแต่ปัญญาขั้นเริ่มแรกไปโดยลำดับ อันไหนเป็นเชื้อแห่งวิภูฏะ ภูมิใดขั้นใดทราบไปโดยลำดับแล้วทำลายกันไปเรื่อย ๆ จนกระทั่งถึงภูมิละเอียด คืออวิชชานั้นเป็นภูมิละเอียด ผู้สำเร็จอนาคตามีผลโดยสมบูรณ์แล้วอวิชชายังมีอยู่ภายในใจ ท่านว่าไปเกิดในพรหมโลก ๕ ชั้น คือ อวิหา อตปปา สุทัสสา สุทัสสี อกนิฏฐา จากนั้นก็ผ่าน นี่คือผู้มีกิเลสอันละเอียดได้แก่อวิชชาอยู่ภายในใจ แต่ผู้ทำลายอวิชชานี้หมดแล้วไม่ต้อง ไม่ว่าจะขั้นใดภูมิใดพรหมโลกใดก็ตาม ผ่านถึงความบริสุทธิ์วิมุตติหลุดพ้นเห็นประจักษ์ใจจะไปถามใครที่ไหน เพราะความจริงมีอยู่

ใจมีทางที่จะฉลาดแหลมคมได้เมื่อได้รับการฝึกฝนอบรมอยู่เสมอ พระพุทธเจ้าท่านจึงสอนให้ฝึกฝนอบรมจิตใจ จิตใจเป็นของฝึกฝนอบรมได้ เป็นของทำให้ฉลาดได้ เป็นของทำให้ใจได้ ธรรมเป็นธรรมชาติที่ทำให้ใจให้ฉลาด ฉลาดก็หมายความว่าฉลาดในตัวเองนั่นแหละเป็นของสำคัญ เมื่อฉลาดรู้รอบภายในตัวเองแล้วก็กลายเป็นโลกวิทูรู้แจ้งเห็นจริงไปหมดในสิ่งทั้งหลายว่า เป็นอนิจจัง ทุกขัง อนตตตา เป็นความสมมุติกันทั้งนั้น นี่เป็นคุณสมบัติของสาวกที่จะพึงรู้พึงเห็นเหมือน ๆ กัน เป็นแต่เพียงกว้างแคบกว่ากันเล็กน้อยเท่านั้น

แต่ภูมิของพระพุทธเจ้าลึกซึ้งเข้าไปกว่านี้อีกหลายชั้นหลายภูมิ โลกวิทูหยั่งทราบกระทั่งวารจิต กระทั่งถึงภูมินั้นภูมินี้ เคยเกิดเป็นภพใดชาติใดของสัตว์แต่ละตัว ๆ พระองค์สามารถรู้หมด เพราะกิเลสพาให้เกิด กิเลสพาให้ตาย บุญพาให้ดี บาปพาให้ชั่ว พาให้เกิดสูง ๆ ต่ำ ๆ ลุ่ม ๆ ดอน ๆ ซึ่งเกิดขึ้นในจิตเพราะจิตเป็นผู้สร้างมาเอง เมื่อทำลายจึง

ต้องทำลายลงที่จิต เมื่อทำลายลงที่ใจจนหมดสิ้นไม่มีเหลือแล้วจะมีอะไรเข้ามาจนจิต
อีกเล่า ไม่มี มีแต่ขั้นที่กระดูกกระดูก ๆ อยู่ตามภาวภาษาของมันซึ่งไม่มีความหมาย
ในตนเองเลยเท่านั้น พอหมดกำลังของมันที่จะสืบต่อไปแล้วก็สลาย เรียกว่าตาย จิตที่
บริสุทธิ์แล้วก็ดีตัวออกไป หมดความรับผิดชอบ คำว่าห่วงใยไม่ต้องพูด ท่านห่วงหา
อะไร มีความรับผิดชอบเท่านั้นแล้วก็หมดความรับผิดชอบ

นี่ละผลของงานมีกรรมฐาน ๕ เป็นงานเบื้องต้นได้สำเร็จลุล่วงไปถึงขั้นงานอันละเอียด
ได้แก่ทำลาย**อวิชชา** **ปจฺจยา** **สงฺขารา** ให้หมดสิ้นไปจากใจแล้วไม่มีงานใดมาอีกที่จะ
ให้ทำ มีแต่กิริยาเท่านั้น จะทำงานนั้นงานนี้เพื่ออะไรก็ไม่เห็นมีเพื่ออะไร ขอให้พากันตั้ง
อกตั้งใจประพฤติปฏิบัติ อย่ามองเห็นสิ่งใดในโลกนี้เป็นสิ่งที่แปลกประหลาดอัศจรรย์
ความแปลกประหลาด ความเข้าใจว่าสิ่งนั้นแปลกสิ่งนี้ประหลาดคือความหลอกตนทั้ง
นั้น เป็นมาจากกลมายาของกิเลส ให้พึงทราบเสียว่านี่คือกลมายาของกิเลสที่หลอก
สัตว์โลกให้จม แต่ธรรมนั้นเป็นธรรมชาติที่แก้ความหลงมกมายาของตนและความลุ่มจม
ของตนให้พ้นตัวขึ้นมาสู่อิสระเสรีเต็มที่ภายในจิตใจ นี่แหละการดำเนินตามอริย
ประเพณีของพระพุทธเจ้า มีมรดกอันสำคัญที่จะพึงได้รับด้วยกันดังที่กล่าวมานี้

ขอให้ทุกท่านได้เป็นที่มั่นใจในหลักธรรมของพระพุทธเจ้าที่ทรงสั่งสอนไว้ ทรงสั่งสอนไว้
เพื่อมรรคผลนิพพานโดยตรง ไม่ได้สอนไว้แบบปาว ๆ แบบโมฆบุรุษ เพราะพระพุทธเจ้า
ไม่ใช่โมฆศาสดา ธรรมะจึงไม่ใช่โมฆธรรม สอนด้วยความรู้จริงเห็นจริงจริง ๆ ผู้ปฏิบัติ
จะพึงได้รับผลเป็นที่พอใจโดยลำดับไม่สงสัย ขอให้ทุกท่านได้ตั้งอกตั้งใจประพฤติ
ปฏิบัติ

เราอย่าเห็นสิ่งใดเหนือธรรมะ ในโลกนี้ไม่มีสิ่งใดเหนือธรรมะ สามโลกธาตุนี้ย่อมกราบ
ธรรมทั้งนั้น ธรรมเป็นของประเสริฐ สิ่งเหล่านั้นไม่ปรากฏว่าประเสริฐเป็นคู่แข่งธรรมได้
เลย ให้เป็นที่มั่นใจ เราเคยผ่านโลกมานานแล้วทางตาทางหูทางจมูกลิ้นกาย สัมผัส
สัมพันธ์กันตั้งแต่วันเกิดมาจนกระทั่งบัดนี้ เราทำไมจะไม่เบื่อหน่าย ทำไมจะไม่บวกลบ
คุณหารกันพอให้รู้ผลแห่งการได้การเสียของตนบ้าง การประพฤติธรรมทำไมจะทำ
ความอ่อนแอ เมื่อจะเข้าถึงความประเสริฐเลิศโลกเพราะการประพฤติปฏิบัติตนตาม
หลักธรรมของพระพุทธเจ้าแท้ ๆ ทำไมจึงเห็นว่าเป็นของลำบากลำบาก กิเลสเหยียบย่ำ

ทำลายหัวใจเราไม่ลำบากหรอก โลกเกิดความทุกข์ความเดือดร้อนทุกวันนี้เพราะกิเลส ไม่ใช่หรือ ไม่ใช่เพราะกรรม ทำไมเวลาบำเพ็ญกรรมจึงเห็นว่าเป็นความลำบาก นั่นแหละคืออกุศลมาของกิเลสหลอกเราให้พากันเข้าใจเอาไว้